

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен
„доктор”

Автор на рецензията: доц. д-р Бистра Кирилова Мизова, Софийски университет
„Св. Климент Охридски, Факултет по педагогика

Научна област: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.3 Педагогика на обучението по...

Научна специалност: Методика на обучението по български език и литература в
началното училище

Университет: Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Факултет: Факултет по педагогика

Катедра: Дидактика

Тема на дисертацията: **ФОРМИРАНЕ НА КОМУНИКАТИВНА
КОМПЕТЕНТНОСТ У УЧЕНИЦИТЕ В НАЧАЛНИЯ ЕТАП НА ОСНОВНАТА
СТЕПЕН НА ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА**

Име на докторанта: Люба Валентинова Димитрова

Научен ръководител: проф. дпн. Нели Иванова

Биографични данни за докторанта

Люба Валентинова Димитрова е родена на 07.07. 1977 г. През 2000 г. се дипломира като магистър в специалност “Българска филология” във Факултета по Славянски филологии на Софийски университет „Св. Климент Охридски” и придобива професионалната квалификация филолог, учител по български език и литература. От 1998 г. до 2015 г. работи последователно в научна институция като сътрудник и в бизнес сектора като специалист по маркетингови стратегии и връзки с обществеността. От 2016 г. до момента е учител по български език и литература в частно училище в гр. София.

Люба Димитрова се отличава с висока професионална отдаденост и новаторски устрем, което я превръща в подходящ кандидат за научната и образователна степен “доктор”. Зачислена е като редовен докторант по 1.3 Педагогика на обучението по..., в научната специалност Методика на обучението по БЕЛ в началното училище на 10.01.2016 г. Отчислена е с право на защита в законово установения срок (10.01. 2019 г.) и след вътрешно обсъждане на заседание на Съвет на катедра «Дидактика» е насочена към публична защита като са спазени всички процедури, регламентирани в Правилника на СУ „Св.

Климент Охридски”, предвиждащ придобиването на образователната и научна степен „доктор”.

По време на своето професионално утвърждаване като учител и в качеството ѝ на докторант Люба Димитрова участва интензивно в редица национални и международни научно-практически форуми, посветени на образованието, както и в множество учебно-научни визити в чуждестранни университети, организирани от нейния научен ръководител проф. дпн. Нели Иванова.

Анализ на дисертацията и автореферата

Значимостта на разработваната в дисертацията проблематика е безспорна. Нейната актуалност е разграничима в педагогически, социален и научно-приложен план. Необходимостта да се поставят основите на комуникативната компететност в началния етап на основната образователна степен и по-нататъшното ѝ развитие в следващите етапи на училищно образование е ключов приоритет, върху който се акцентира в съвременните национални и общоевропейски нормативни документи за образованието. Новото измерение, което докторантката добавя към педагогическото осмисляне на този проблем, е, идеята затова, че комуникативната компететност и нейните ключови компоненти могат да се развиват и чрез целенасочено подпомагани взаимодействия на учениците с разнообразни литартурни източници извън предвидените за изучаване в учебните програми. Тези занимания биха могли да ги превърнат в самостоятелни читатели и реципиенти на ценни образци на общностно споделяни и приемани естетически, етични и културни ориентири.

Дисертационният труд е с общ обем от 279 стр., от които 238 стр. основен текст, онагледен с множество фигури и таблици, справка за използваната литература, съдържаща 86 заглавия на библиографски и интернет източници, 18 приложения, разположени върху 33 страници и съдържащи авторски образци на методически инструменти, използвани в изследването, както и такива, онагледяващи основния диагностичен и експлораторен инструментариум, с който се оперира в него.

В структурен план трудът се състои от увод, теоретична рамка на изследването, оригинална авторска концептуално-методическа част, емпирична част и заключение, насочено заключително обсъждане на получените резултати от изследването.

В увода са обосновани социалната, общо научната, педагогическата и частно дидактическата важност на избрания изследователски проблем и са изложени основните моменти от програмата на теоретико-емпиричното изследване, а именно неговите обект, предмет, цел, хипотеза етапи на изследването, които препращат към основното изследователско намерение на докторантката да търси концептуални и практически решения за използването на образователния потенциал на литературата за деца извън рамките на задължителното за изучаване учебно съдържание в началното училище по посока формирането на комуникативната компетентност на учениците.

Първа глава представлява средоточие на теоретичните измерения на проблематиката. Последователно се изясняват същността на и разнообразието от гледни точки при дефинирането на понятията компетентност и комуникативна компетентност. Предприема се обзор на различни модели на комуникативната компетентност, произхождащи от лингвистичната изследователска традиция, обосновава се изборът на четири компетентен модел, включващ декомпозирането на конструкта в езикова, социолингвистична, стратегийна и дискурсна компетентност. Посочват се примери за адекватността на избрания модел от гледна точка на нормативните, организационни и функционални аспекти на обучението по български език и литература в началното училище в български контекст. В тази глава присъства задълбочен фокус върху значимостта на литературата за деца за формиране на комуникативната компетентност. Аналитичният подход на докторантката в тази насока правомерно я довежда до важни и ценни заключения, едно от които е, че процесите на развитие на личностно и социално значими качества и умения у малките ученици “зависят от формирането на комуникативна компетентност, а литературата за деца може да послужи като „тренажор“, безопасна среда, имитираща реалната (с. 26 от Дис. Труд).”

Втора глава представлява оригинално постижение на докторантката, защото в нея тя описва и концептуално обоснова система от дванадесет авторски методически технологии, с помощта на които могат да бъдат преодолені поредица от дефицити и проблеми в процеса на формиране на комуникативната компетентност чрез самостоятелни (осъществявани с подкрепата на учителя) занимания на учениците с литература за деца в контекста на формалното обучение по БЕЛ или в неформална образователна среда. Специално бих искала да подчертая заслугата на Люба Димитрова за прецизното аргументиране на същността, параметрите, приложимостта и съотносимостта на предложените технологии към основните принципи, организационни форми, методически похвати и специфични цели на обучението по БЕЛ, както и към психофизиологическите особености на учениците в началната училищна възраст. Това обосноваване е резултат от задълбочена рефлексия на докторантката над педагогическата практика и собствената дейност като начален учител от една страна, и от пространно емпирично проучване на позициите на учители, възпитатели, специалисти по библиотечно и читалищно дело с отношение към проблемите за изграждането на подрастващите поколения като самостоятелни и компетентни ползватели на разнообразни литературни източници, от друга страна.

В последната трета част са изложени организационно-процедурната рамка, етапите на емпиричното изследване и резултатите от него. Последователно са представени основната цел и задачите на изследването, процедурните стъпки в структурата на изследователския процес, следвани от докторант Люба Димитрова. Макар да не е експлицитно заявено в дисертацията, дизайнът на изследването се отличава с моменти, характерни за изследванията в действие (т.нар. action research), в които ключови са опитът и рефлексията, придобити в реална образователна среда и на квазиексперименталните програми като в случая е осъществена апробация и оценка на предложени дванадесет авторски методически решения обвързани с развитие на комуникативната компетентност на учениците чрез самостоятелни занимания с литература за деца

контекста на урочни и извънкласни форми на учебна дейност по БЕЛ в трети клас.

Получени са разнообразни данни. Статистическият анализ на тези данни, макар и относително семпъл, е в съответствие с основната цел и задачи на изследването и е на адекватно ниво, което е позволило на докторантката да направи интересни интерпретации и съдържателен анализ. Добро впечатление правят коректните и ценни заключения на Люба Димитрова за възможностите и ограниченията на предложената от нея авторска система от методически инструменти относно потенциала им във връзка с формирането на комуникативната компетентност.

Научни приноси

Приемам за коректни и убедителни формулираните от докторантката приноси на изследването в теоретичен и практико-приложен характер. В допълнение към това бих открила следните достойнства на дисертационния труд:

1. На базата на значими теоретични систематизации и анализ е очертана рамка за изследване и развитие на комуникативната компетентност в началния училищен етап чрез самостоятелни и педагогически ръководени занимания на учениците с „незадължителна” литература за деца, която има потенциал за приложение както в контекста на формалното, така и на неформалното образование.
2. Приносният характер на дисертацията е в идеята да се запълни една празнина в педагогическата практика, насочена към обосноваването на работещи методически технологии и инструменти за мотивиране на учениците към самостоятелни занимания с литература за деца, стабилизиране на техните интереси като активни читатели, формирането им като им компетентни комуникатори и самостоятелни ползватели на ценни образци на художествената и научната литература.
3. Конструиран е пакет от авторски инструменти с диагностична и експлораторна изследователска насоченост с цел да се идентифицират

разнообразни проблемни зони и дефицити в комуникативната компетентност на учениците в началния образователен етап чрез възможност да се събират и верифицират данни от различни източници, а именно от учителите чрез проучване на техните експертни позиции, от читалищните специалисти и библиотекари от библиотечно-информационни отдели чрез анализ на тяхното мнение, от учениците чрез диагностика на техните постижения и др.

Публикации по темата на дисертацията и автореферат.

Докторатнтката има доста повече от изисквания се минимум публикации по проблематиката на дисертационното изследване. Техният общ брой е девет. Сред тях са шест статии в български реферирани и индексирани педагогически научни списания и три доклада в сборници от научни педагогически форуми в страната и чужбина.

Представеният автореферат отговаря на необходимите изисквания и отразява коректно в структурен и съдържателен план дисертационния труд.

Някои препоръки и въпроси

1. Безспорно Люба Димитрова е планирала и реализирала многопластово изследване, което ѝ е дало възможност да получи множество интересни резултати от значение за практическата дейност на учителите. Според мен от прецизиране в смисъл на задълбочаване и разгръщане се нуждаят системата от цел и задачи на опитното изследване, за да се разгърне още по-категорично широтата и мащабността на основния изследователски замисъл.
2. Оценката на ефектите от приложението на авторските методически технологии в контекста на изследване на техните възможности и ограничения би могла да се извърши на малко по-високо равнище чрез “по-силни” статистически прийоми и процедури (напр. Т-тест, дисперсионен анализ и др.).

3. В перспективата на бъдещи изследователски проекти на докторантката е и моят въпрос, а именно дали тя има по-обща или по-конкретни идеи за методически обосноваване на включването на родителите като важна страна в развитието на комуникативната компетентност на учениците от началния образователен етап чрез литература за деца?

Заклучение

Разработеният дисертационен труд показва дълбоката професионална ангажираност на докторантката с разработената в дисертацията проблематиката и високо развитите ѝ умения като изследовател. Това ми дава основание да дам **висока оценка на представеното дисертационно изследване и да подкрепя присъждането на образователната и научна степен „доктор” на Люба Димитрова.**

София, 07 юни, 2019 г.

Изготвил рецензията:

/доц. д-р Б. Мизова/